

حقوق و اخلاق زیست پزشکی متعلق به حوزه «بایدانگار» است. در این رشته، هدف آن است که وضعیتی اخلاقاً یا قانوناً دلخواه ایجاد شود، نه آنکه فقط وصف آنچه موجود است برود. از تفاوت میان حقوق زیست پزشکی و اخلاق زیست پزشکی در می گذریم، که در مجال دیگر باید از آن گفت، اما وجه مشترک این دو زیرحوزه، علاوه بر بایدانگاری، آن است که محدود به حدودی مهم هستند. این محدودیت‌ها اما بسیار نافعند و آگاهی و بهره‌برداری از آنها بسی بر توانایی حقوق و اخلاق زیست پزشکی می‌افزاید.

یک محدودیت از موضوع این حوزه ناشی می‌شود. داده‌های علوم زیستی و واقعیت فنون زیستی همگی «استانگار»ند. علوم و فنون زیستی علوم و فنون این جهان ممکن‌اند. در این قلمرو، همه سعی عالمان به موضوع آن است که توصیفی صحیح و صادق از آنچه هست ارائه بدهند و آن را در عمل به خدمت گیرند. حقوق و اخلاق در این قلمرو، همانند همه قلمروهای دیگر در این جهان، نمی‌توانند و نباید «داده‌های» علمی و فناورانه را نادیده بگیرند، چه کمترین ضرری که متوجه آنها می‌شود ناکارآمدی دستورات و توصیه‌هایشان است.

از دیگر سو، روی سخن حقوق و اخلاق زیست پزشکی با آدمیان است. حتی هنگامی که موضوع علوم و فنون زیستی حیوانات و طبیعت است، مخاطب همچنان انسان‌ها هستند. در واقع، در اینجا نیز نگاه و رفتار مطلوب انسان با حیوان و طبیعت موضوع سخن است. بنابراین، علوم و فنون زیستی مسائلی را در زندگی آدمیان به وجود آورده و می‌آورند که حقوق یا اخلاق در پی حل آنها هستند. آدمی اما خود یکی از اعضای به‌غایت پیچیده این جهان ممکن است. راهبری این موجود نیازمند شناختی بسیار دقیق و عمیق از اوست. چنین شناختی را علوم هم چون فلسفه، تاریخ، جامعه‌شناسی، روانشناسی و اقتصاد فراهم می‌آورند. این علوم نیز «استانگار» هستند، در پی وصف دقیق و صادق وجوه مختلف آدمی‌اند. تحلیل‌ها و احکام حقوق و اخلاق زیست پزشکی بدون آگاهی از توصیفات قرین به حقیقت از «انسان» مواجه با پیامدهای علوم و فنون زیستی نه تنها کارآمد نخواهد بود که از راهبری پیشروانه آدمیان در این معرکه خطر خیز و هزینه‌زا در خواهد ماند.

حقوق و اخلاق زیست پزشکی محدود اما زیباست. قواعد بایدانگار این حوزه در بستر و شبکه داده‌های استانگار می‌تواند معنای انسانی و جهت مطلوب بیابد. ذکر محدودیت‌های این حوزه از زبان عالمان حوزه‌های استانگار به معنای کشف «پوش» حقوق و اخلاق زیست پزشکی است. از این رو، امیدواریم و چشم‌انتظار پژوهش‌هایی از سوی عالمان علوم یادشده پیرامون ادعاهای بایدانگار حقوق و اخلاق زیست پزشکی. جامعه‌شناسان، مردم‌شناسان، جمعیت‌شناسان، روانشناسان، روانشناسان اجتماعی، مورخان، اقتصاددانان، فیلسوفان و مانند ایشان در باب ادعاها، احکام و به طور کلی نسبت هندسی حقوق و اخلاق زیست پزشکی با انسان و جهان ممکن پیرامونش چه تحلیل و ارزیابی‌ای دارند؟

محمد راسخ

محمد جلال عباسی شوازی